

ŠPEDITER U FUNKCIJI PODUZETNIKA MEĐUNARODNOG MULTIMODALNOG TRANSPORTA

FREIGHT FORWARDER IN THE ROLE OF MULTIMODAL TRANSPORT OPERATOR

UDK 347.732:656

Pregledni članak

Review

Sažetak

U radu se analizira funkcija špeditera kao poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta. Razmatrane su teorijske osnove međunarodne špedicije i međunarodnog špeditera i relevantne značajke međunarodnog multimodalnog transporta. Analizirane su bitne funkcije špeditera u međunarodnom multimodalnom transportu, sklapanje ugovora i izdavanje FIATA-teretnice, problem osiguranja odgovornosti i utvrđivanja naknada za izvršene usluge. Razmatrano je obrazovanje i usavršavanje špediterskih menadžera kao nositelja funkcija poduzetnika multimodalnog transporta.

Ključne riječi: špediter, špedicija međunarodni multimodalni transport, poduzetnik (MTO), edukacija.

Summary

The paper deals with freight forwarder as a multimodal transport operator (MTO). Theoretical basis of an international freight forwarding and international freight forwarder have been pointed out. Most attention and space dealt with to different functions of freight forwarder in an international multimodal transport, a contract and FIATA-FBL. There has been discussed the problem about liability insurance and a free-compensation for the accomplished services. The final part analyses education and specialisation of freight forwarder managers and their leading role in multimodal transport.

Key words: freight forwarder, freight forwarding, international multimodal transport, MTO, education.

1. Uvod

Introduction

Glavni problem i predmet istraživanja ovoga rada predstavlja špediter u funkciji poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta.

Ako se analiziraju funkcije svih sudionika u multimodalnom prijevozu, dolazi se do zaključka da međunarodni špediter ima najviše uvjeta da se razvije u suvremenog poduzetnika cjelokupnog procesa "od vrata do vrata". Jer, poduzetnik je zapravo organizator multimodalnoga prijevoza u svojoj osnovnoj funkciji i naravi posla, obavljajući djelatnost koja sadrži relevantne elemente međunarodne špedicije i međunarodnog transporta.

Osnovni cilj rada je primjenom znanstvenih metoda utvrditi i analizirati funkciju špeditera kao poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta.

Cjelokupna je tematika rada sustavno raščlanjena u šest međusobno povezanih dijelova. Poslije uvoda, u drugom dijelu, koncizno su obrazložene teorijske osnove međunarodne špedicije i međunarodnog špeditera, u trećem dijelu se raspravlja o relevantnim značajkama međunarodnog multimodalnog transporta, u četvrtom se analiziraju špediterske aktivnosti u funkciji poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta, u petom se elaborira obrazovanje i usavršavanje špediterskog menadžera kao nositelja funkcija poduzetnika multimodalnog transporta. U posljednjem dijelu, zaključku, dana je sinteza rezultata istraživanja.

U obradi složene tematike u ovome su radu odgovarajućim kombinacijama korištene znanstvene metode analize i sinteze, indukcije i dedukcije, komparativna metoda, metoda generalizacije (...).

*Mr. sci. Eugen Vršić

MEDIATOR s. p., SL 6320 Portorož, Stara cesta 2

2. Teorijske osnove međunarodne špedicije i međunarodnog špeditera *International freight theoretical basis of forwarding and freight forwarder*

2.1. Pojam špedicije i međunarodne špedicije *Freight forwarding and international freight forwarding*

Špedicija je specijalizirana privredna djelatnost koja se bavi organizacijom otpreme robe i drugim poslovima koji su s tim u svezi.¹ Pod poslovima međunarodne špedicije² razumijevaju se privredne usluge vanjskotrgovinskog prometa, odnosno poslovi: otpreme robe iz vlastite u strane zemlje (izvozna špedicija), doprema robe iz stranih u vlastitu zemlju (uvozna špedicija) i provoz roba između stranih preko vlastite zemlje (provozna ili tranzitna špedicija) koje obavljaju međunarodni špediteri te obavljanje drugih propisanih ili uobičajenih specijalnih (sporednih) poslova i radnji u svezi s otpremom, dopremom ili provoza (tranzitom) robe.

2.2. Pojam špeditera, međunarodnog špeditera i međušpeditera *Freight forwarder, subfreight forwarder, "between" freight forwarder*

Špediter je privrednik, pravna ili fizička osoba koja se isključivo bavi organizacijom otpreme robe svojih komitenata pomoću vozara i drugim poslovima koji su s tim u svezi.³

Međunarodni špediter je pravna ili fizička osoba registrirana za obavljanje vanjskotrgovinskog prometa, koja isključivo i u obliku stalnog zanimanja zaključuje u svoje ime i za tuđi račun (kao komisionar), u tuđe ime i za tuđi račun (kao agent) i u svoje ime i za svoj račun (kao samostalni privrednik) ugovore potrebne pri organiziranju otpreme (izvoza), dopreme (uvoza) i provoženja (tranzita) robe svojih nalogodavaca s pomoću vozara i obavlja druge propisane ili uobičajene specijalne poslove i radnje u vezi s otpremom, dopremom i provoza robe.⁴

Međušpediter je špediter (pravna ili fizička osoba) na kojega je (glavni) špediter prenio djelomično izvršenje špediterskog posla.

Podšpediter je špediter (pravna ili fizička osoba) na kojega je (glavni) špediter prenio u cjelini izvršenje špediterskog posla.

2.3. Poslovi međunarodnog špeditera relevantni u međunarodnoj razmjeni i međunarodnom transportu *International freight forwarder main activities relevant in international trade and international transport*

2.3.1. Osnovni poslovi međunarodnog špeditera *Basic activities of international freight forwarder*

Skupinu osnovnih poslova čine oni poslovi bez kojih se ne može ni zamisliti funkcioniranje sustava međunarodne špedicije, međunarodnog transporta i vanjske trgovine, a to su:⁵ stručni savjeti i sudjelovanje u pregovorima radi zaključivanja ugovora u kupoprodaji, instradacija, doziv robe, sklapanje ugovora o prijevozu robe na klasičan način, sklapanje ugovora o multimodalnom transportu robe i organizacija multimodalnog transporta, prihvata robe radi otpreme, dopreme i provoza robe u užem smislu, sklapanje ugovora o ukrcaju, iskrcanju i prekrcanju robe, sklapanje ugovora o transportnom osiguranju, sklapanje ugovora o uskladištenju, ispostavljanje ili pribavljanje prijevoznih i drugih isprava, obavljanje poslova u svezi s carinjenjem robe, kontrola ispravnosti dokumenata i obračuna vozarine, carine i drugih pristojbi i troškova te obavještanje nalogodavaca.

2.3.2. Specijalni poslovi međunarodnog špeditera *Specific activities of international freight forwarder*

Za razliku od osnovnih poslova koje špediter redovito obavlja, specijalne poslove međunarodni špediter⁶ obavlja povremeno, od slučaja do slučaja, tj. samo u posebnim prilikama kada pomoću njih kompletira svoj paket usluga.

Najvažniji su ovi poslovi: sklapanje ugovora o pakiranju i signiranju i obavljanje tih poslova, sklapanje ugovora o vaganju i sortiranju i obavljanje tih poslova, izdavanje jamčevih pisama, izdavanje špediterskih potvrda i drugih FIATA-isprava, uzorkovanje robe, zastupanje nalogodavca u regresnom postupku prema trećim osobama, zastupanje nalogodavca u slučaju zajedničke havarije, ugovorna kontrola kvalitete i kvantitete robe u međunarodnom prometu, doleđivanje robe, hranjenje i pojenje živih životinja, sajamski poslovi, lizing poslovi, konsignacijski poslovi, međunarodni pomorski prometnoagencijski poslovi, kreditiranje nalogodavca, otprema, doprema i provoz zbirnog prometa i drugi propisani ili uobičajeni poslovi u svezi s otpremom, dopremom i provoza robe.

¹ Turina, A. Međunarodna špedicija, Viša pomorska škola, Rijeka, 1 knjiga, 1965., p.25.

² Zelenika, R. Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996., p.52.

³ Turina, A.: op. cit., p.25.

⁴ Zelenika, R.: op. cit., p.37.

⁵ Ibidem, p. 112 – 113.

⁶ Ibidem, p. 113.

2.4. Pravni položaj špeditera u hrvatskom pravnom sustavu

Legal aspect of freight forwarder in Croatian legislation

Špediterovo se pravo u Republici Hrvatskoj temelji na dva osnovna pravna izvora, i to:⁷ Zakonu o obveznim poslovima (ZOO), i Općim uvjetima poslovanja međunarodnih otpremnika Hrvatske.

3. Relevantne značajke međunarodnog multimodalnog transporta

Relevant characteristics of international multimodal transport

3.1. Bitne razlike i sličnosti konvencionalnog, kombiniranog i multimodalnog transporta

Differences and similarities of conventional, combined and multimodal transport

Konvencionalni ili unimodalni prijevoz jest prijevoz predmeta prijevoza s jednog mjesta na drugi, ali samo prijevozom jedne grane prometa. Za konvencionalni prijevoz karakteristično je da se odvija na osnovi jednog ugovora o prijevozu i jedne isprave. Takav prijevoz organizira samo jedan organizator.

Za kombinirani transport karakteristično je:⁸

1.) da se transport robe obavlja s najmanje dva različita prijevozna sredstva iz dvije različite prometne grane;

2.) da se u transportnom pothvatu u pravilu sklupa onoliko ugovora o prijevozu koliko je sudjelovalo transportnih grana, odnosno različitih vrsta prijevoznih sredstava.

3.) da se pribavlja ili ispostavlja onoliko isprava o prijevozu koliko je sklopljenih ugovora o prijevozu.

4.) da cjelokupni transportni proces može organizirati jedan ili više poduzetnika transporta (Combined Transport Operator-CTO).

Za međunarodni multimodalni transport prema Konvenciji UN o međunarodnom multimodalnom transportu iz 1980.g. važne su sljedeće karakteristike:

1.) poduzetnici multimodalnog prijevoza i primatelji robe nalaze se u dvije različite zemlje;

2.) prijevoz robe se obavlja s najmanje dva različita prijevozna sredstva, odnosno dvije različite prometne grane;

3.) cjelokupni pothvat transporta temelji se na samo jednom ugovoru o prijevozu;

4.) za cjelokupni pothvat transporta ispostavlja se ili pribavlja samo jedna isprava o prijevozu robe;

5.) cjelokupni proces transporta organizira samo jedan poduzetnik transporta, tj. poduzetnik multimodalnog transporta (Multimodal Transport Operator-MTO).

3.2. Temeljne pretpostavke za optimalno funkcioniranje međunarodnog multimodalnog transporta

Basic assumptions for optimal functioning of international multimodal transport

Najvažnije pretpostavke za optimalno funkcioniranje multimodalnog transporta kao sustava su:⁹

1.) stupanje na snagu Konvencije UN o prijevozu robe morem (1978.). Na osnovi ratifikacije dvadeset ugovornih članica je prema mišljenju Transportnog odjela UNCTAD-a Konvencija stupila na snagu 1. veljače 1992.

2.) Stupanje na snagu Konvencije UN o međunarodnom multimodalnom transportu robe (1980.). Do sada je Konvenciju ratificiralo samo sedam članica (od 78 zemalja potpisnica), a da bi stupila na snagu potrebo je da je ratificira 30 ugovornih članica.

3.) Primjena jedinstvene prijevozne isprave o multimodalnom transportu robe. FBL, u uporabi je od 1971.g. (revidirana je 1982. i 1984., najnovije izdanje u 1992.g.).¹⁰ BIMCO je 1995. izdala prijevoznu ispravu «MULTIDOC». Brodari u pravilu izdaju svoje vlastite prijevozne isprave.

4.) Izbor poduzetnika multimodalnog transporta. U praksi se u funkciji poduzetnika pojavljuju: međunarodni špediteri, pomorski brodari i pomorski agenti. U najužoj vezi s izborom MTO potrebno je riješiti vrlo složen i aktualan problem osiguranja odgovornosti i drugih interesa.

5.) Optimalno funkcioniranje sustava robnotransportnih centara, kontejnerskih terminala i slobodnih zona.

6.) Optimalno funkcioniranje integralnog informacijskog sustava u multimodalnom transportu. Bez izgrađenog integralnog informacijskog sustava u multimodalnom transportu, koji mora biti kompatibilan s informacijskim sustavom poduzetnika toga transporta, ne može optimalno funkcionirati sustav međunarodnog multimodalnog transporta.

7.) Jedinstvena tarifa u multimodalnom transportu. Jedan od elementarnih uvjeta optimalnog funkcioniranja sustava multimodalnog transporta je postojanje multimodalnih tarifa, u kojima se za sve vrste roba i za sve načine transporta trebaju odrediti vozarine. Trenutačno nepostojanje adekvatnih tarifa vrlo negativno utječe na razvitak i afirmaciju takvoga transporta.

⁷ Ibidem, p., 329 – 330.

⁸ Zelenika, R., Jakomin, L.: *Suvremeni transportni sustavi*, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1995., p. 83

⁹ Ibidem, p. 100 – 109.

4. Špediter - poduzetnik međunarodnog multimodalnog transporta *Freight forwarder - multimodal transport operator*

4.1. Pravni položaj špeditera u međunarodnom multimodalnom transportu *Legal aspect of freight forwarder in international multimodal transport*

4.1.1. Špediter i poduzetnik multimodalnog transporta *Freight forwarder and multimodal transport operator*

Poduzetnik multimodalnog transporta je svaka osoba koja u svoje ime ili putem druge osobe koja radi u njezino ime sklapa ugovor o multimodalnom transportu i djeluje kao nalogodavac, a ne kao agent, ili na račun pošiljatelja ili vozara koji sudjeluje u operacijama multimodalnog prijevoza i koja preuzima odgovornost za izvršenje ugovora (čl. 1., st. 2. Konvencije UN o međunarodnom multimodalnom prijevozu).

4.1.2. Špediter kao poduzetnik multimodalnog transporta *Freight forwarder as a multimodal transport operator*

Ako se analiziraju funkcije svih sudionika u multimodalnom prijevozu¹⁰ dolazi se do zaključka da međunarodni špediter ima najviše uvjeta da se razvije u suvremenog poduzetnika cjelokupnog prijevoznog procesa "od vrata do vrata". Jer, poduzetnik je zapravo organizator multimodalnog prijevoza u svojoj osnovnoj funkciji i naravi posla, obavljajući djelatnost koja sadržava relevantne elemente međunarodne špedicije i međunarodnog transporta. To zapravo znači da je špediter najpogodnija osoba kao poduzetnik multimodalnog prijevoza jer on organiziranjem multimodalnog transporta istodobno obavlja i sve poslove kojima se upravo profesionalno bavi.

Špediter kao poduzetnik multimodalnog prijevoza može u izvršenju tog prijevoza angažirati vlastita prijevozna sredstva, druge vozare i treće osobe u prijevoznom procesu prema kojima nastupa kao nalogodavac, a da u tome nije dužan upoznati pošiljatelja kao stranku iz ugovora o multimodalnom prijevozu. On, naime, stupa u pravnoekonomske odnose s osobama koje je angažirao u izvršenju multimodalnog prijevoza potpuno samostalno, kao specijalist za organizaciju otpreme, dopreme i provoza robe, pri čemu izvršava obveze iz ugovora o multimodalnom prijevozu s pažnjom dobrog privrednika i dobrog stručnjaka, tj. s profesionalnom pažnjom i kao zaštitnik nalogodavčevih interesa.

¹⁰ Zelenika, R. Međunarodna špedicija, op. cit., p.345.

4.1.3. Špediter kao krcatelj ili pošiljatelj robe *Freight forwarder as a shipper or a dispatcher*

U međunarodnom multimodalnom prijevozu špediter se može pojaviti kao predstavnik nalogodavca (prodavatelja, izvoznika), i tada nastupa kao krcatelj ili pošiljatelj koji predaje robu poduzetniku multimodalnog prijevoza (drugom špediteru ili prijevozniku). On izvršava u pravilu brojne zadatke koje obično obavlja u organizaciji otpreme (i dopreme) robe unimodalnom prijevozu, pa kao takav ima obveze, prava i odgovornosti.¹¹

4.1.4. Špediter kao primatelj robe *Freight forwarder as a consignee*

U međunarodnom multimodalnom prijevozu špediter se može pojaviti kao predstavnik nalogodavca (kupca, uvoznika), te tada nastupa kao ovlaštena osoba koja preuzima (prima) robu poduzetnika multimodalnog prijevoza, tj. kao primatelj robe. Izvršava one zadatke kao u slučaju dopreme robe u unimodalnom prijevozu pa u skladu s takvom svojom funkcijom ima obveze, prava i odgovornosti.

4.2. Špediter i sklapanje ugovora o međunarodnom multimodalnom transportu *Freight forwarder and concluding a contract for international multimodal transport*

Špediter kao poduzetnik multimodalnog prijevoza sklapa ugovor o multimodalnom prijevozu s pošiljateljem robe ili drugom osobom u čije ime ili za čiji je račun roba stvarno predana poduzetniku, tj. špediteru.

Kada se špediter u međunarodnom multimodalnom transportu pojavljuje kao poduzetnik, on sklapa s pošiljateljem robe ugovor o multimodalnom prijevozu i organizira cjelokupni prijevozni proces "od vrata do vrata". To je izuzetno složen, značajan i odgovoran temeljni posao međunarodnog špeditera. Osnovni pravni izvor o reguliranju odnosa između sudionika u multimodalnom prijevozu je Konvencija UN o međunarodnom multimodalnom prijevozu robe iz 1980. g.¹²

Ugovor o multimodalnom prijevozu¹³ je ugovor kojim se poduzetnik multimodalnog prijevoza obvezuje, uz naplatu vozarine, izvršiti ili se pobrinuti za izvršenje međunarodnog multimodalnog prijevoza (čl. 1., st. 3.). Odredbe te konvencije primjenjuju se na sve ugovore o multimodalnom prijevozu između mjesta dviju država, ako je mjesto gdje poduzetnik

¹¹ Ibidem, p. 348.

¹² Ibidem, p. 164.

¹³ Zelenika, R.: Međunarodna špedicija-Osnovni i specijalni poslovi, Istarska naklada, Pula, 1985.,p.129.

multimodalnog prijevoza mora preuzeti (primiti), odnosno predati (isporučiti), robu prema ugovoru o multimodalnom prijevozu u državi ugovornici (čl. 2.). Obvezna je primjena Konvencije kada je pošiljatelj sklopio ugovor o multimodalnom prijevozu, ako su ispunjeni prethodni navedeni uvjeti, tj. uvjeti iz čl. 2.

4.3. Špediter i FIATA-teretnica za multimodalni transport *Freight forwarder and a FIATA-FBL for multimodal transport*

Isprava o multimodalnom prijevozu je isprava koja dokazuje postojanje ugovora o multimodalnom prijevozu, preuzimanju robe od strane multimodalnog prijevoza te njegovu preuzetu obvezu da preda (isporučiti) robu u skladu s uvjetima toga ugovora (čl. 1. st.4.).

Međunarodni špediteri¹⁴ vrlo često izdaju FIATA-teretnice za multimodalni transport (FML) i time preuzimaju obvezu da će izvršiti ili osigurati izvršenje međunarodnog multimodalnog transporta robe. Oni, prema Standardnim uvjetima FIATA-teretnice, odgovaraju za radnje i propuste svih sudionika čijim su se uslugama stvarno služili u izvršenju ugovora kao za svoje vlastite radnje i propuste. FIATA-teretnica za multimodalni transport neprekidno je u uporabi od 1971. g., iako su se standardni uvjeti koji su tiskani na njezinoj poleđini više puta mijenjani i dopunjavani. Godine 1992. FIATA je izdala najnoviju varijantu špediterove teretnice pod nazivom FIATA MULTIMODAL TRANSPORT BILL OF LADING (FBL).

Najvažnija pitanja špeditera kao poduzetnika multimodalnog prijevoza na temelju Standardnih uvjeta FIATA teretnice multimodalnog prijevoza iz 1992., koji su tiskani na poleđini utvrđuje FIATA-teretnice multimodalnog transporta su:¹⁵ 1) primjena standardnih uvjeta, 2) izdavanje FIATA-teretnice multimodalnog prijevoza, 3) prenosivost FBL i pravo na robu, 4) prijevoz opasne robe i obeštećenje, 5) opis i pregled robe koju je pakirao korisnik prijevoza, 6) odgovornost špeditera kao poduzetnika multimodalnog prijevoza, 7) ograničenja odgovornosti špeditera kao MTO-a, 8) primjena izvanugovorne odgovornosti, 9) odgovornost osoba u službi špeditera i ostalih osoba, 10) način i putovi prijevoza, 11) predaja robe, 12) vozarine i troškovi, 13) založno pravo, 14) zajednička (generalna) havarija, 15) obavještanje, 16) zastara, 17) sudbenost i primjena prava.

4.4. Aktualni problemi špeditera kao poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta *Actual problems regarding freight forwarder in a position of multimodal transport operator*

4.4.1. Problem osiguranja odgovornosti špeditera kao poduzetnika multimodalnog transporta *Problems about freight forwarder's liability insurance when being a MTO*

Odgovornost špeditera za robu prema Standardnim uvjetima počinje teći od trenutka preuzimanja robe i traje do trenutka predaje robe. Špediter odgovara za gubitak ili oštećenje na robi, kao i za zakašnjenje u isporuci ako je uzrok gubitak, oštećenje ili zakašnjenje nastupio za vrijeme dok je roba bila pod njegovim nadzorom, ako ne dokaže da je do gubitka, oštećenja ili zakašnjenja došlo zbog greške ili propusta špeditera ili osoba u njegovoj službi ili agenta ili drugih osoba (institut pretpostavljene krivnje). Stupanj odgovornosti špeditera u funkciji MTO zavisi o tome, je li poznato u kojoj je dionici putovanja nastao gubitak, oštećenje ili šteta na teretu. Ako je odgovor potvrđan, upotrebljava se sustav mrežaste odgovornosti, ako je negativan, jedinstveni sustav odgovornosti.

Osiguranjem odgovornosti špeditera kao poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta mora se izvršiti pokriće odgovornosti trećih osoba (voza, međušpeditera...) koje je on angažirao u transportu nalogodavčeve robe, jer špediter odgovara i za izbor i za rad svih osoba, koje je on angažirao u izvršenju tih prijevoza.

Osiguranje odgovornosti špeditera kao MTO je izuzetno kompleksan problem čije rješavanje zapravo zahtijeva riješiti više složenih problema, a najaktualniji jesu:¹⁶

1.) Određivanje najpovoljnije osnovice za osiguranje odgovornosti špeditera. Od raznih razmatranih varijanti najpovoljnija osnovica bila bi iznos naknade za špeditersku uslugu po konkretnoj ispravi o multimodalnom prijevozu.

2.) Utvrđivanje visine premije za osiguranje odgovornosti. Visina te premije je u najizravnijoj vezi s osnovicom za osiguranje odgovornosti špeditera, koja je inkorporirana u ostale odgovornosti (osigurane odgovornosti drugih sudionika u prometnom sustavu). Osiguranjem poduzetnikove odgovornosti ne bi se smio povećati iznos svih premija osiguranih odgovornosti.

3.) Utvrđivanje iznosa ograničene odgovornosti špeditera. Špediter nije odgovoran za naknadu štete u iznosu većem od stvarne vrijednosti robe u vremenu gubitka. Ni u kojem slučaju špediterova naknada neće preći 920 SDR po koletu ili drugoj jedinici tereta ili 2,75 SDR po kg bruto mase robe. Špediter gubi pravo na ograničenje odgovornosti ako mu se dokaže kvalificirana krivnja.

4.) Osiguranje isprava potrebnih u regresnom postupku za nadoknadu štete od osobe koja je štetu prouzročila. Špediter kao poduzetnik multimodalnog transporta obavezan je osigurati sve potrebne isprave za regresni postupak naknade štete od osobe koja ju je prouzročila, bez obzira hoće li pravo regresa zadržati za sebe ili će ga ustupiti osiguravatelju.

¹⁴ Zelenika, R.: Međunarodna špedicija, op. cit., p.163

¹⁵ Ibidem, p.99.

¹⁶ Ibidem, p. 347.

4.4.2. Problem utvrđivanja naknade za izvršenje usluge špeditera kao poduzetnika multimodalnog transporta

Problems about freight forwarder's fee in a position of MTO

Špediter kao poduzetnik multimodalnog transporta.¹⁷

1.) Preuzima na sebe povećanu odgovornost (jer odgovara i za izbor i za rad svih sudionika koji su stvarno sudjelovali u transportnom pothvatu).

2.) Osigurava svojemu nalogodavcu brojne ekonomske i druge prednosti (koji zapravo nema nikakvih rizika u manipulacijskotransportnom procesu).

3.) Ulaže uvećane napore i velika znanja (jer pruža cjelovit paket usluga).

4.) Postaje u punom smislu "arhitekt transporta" i "odvjetnik" svojega nalogodavca.

5.) Pruža nalogodavcu najkvalitetniju moguću uslugu štiteći njegove interese u svakoj prilici (...), pa time stječe pravo na primjerenu naknadu za izvršenje usluge.

Čini se da bi bilo najopravdanije takvu naknadu obračunati u postotku od vrijednosti robe (ad valorem) ili u paušalnom iznosu, odnosno "forfaitnom" stavu. U tako obračunatu primjerenu špeditersku naknadu za izvršene poslove poduzetnika multimodalnog transporta trebalo bi uključiti i iznos osiguranja odgovornosti špeditera kada se javlja u funkciji poduzetnika.

5. Obrazovanje i usavršavanje špediterskim menadžera kao nositelja funkcija poduzetnika multimodalnog transporta

Freight forwarder managers education and specialisation in the role of multimodal transport operator

5.1. Interdisciplinarnost i multidisciplinarnost špediterskih znanosti

Interdisciplinarity and multidisciplinary of freight forwarders sciences

Interdisciplinarnost predstavlja interakcijsko povezivanje dviju ili više disciplina u znanosti višega reda, pri čemu se sinteza ne čini samo na planu predmeta znanja, nego prije svega na planu koncepta i metoda, a još više na planu načela i aksioma.

Multidisciplinarnost predstavlja sučeljavanje različitih znanstvenih disciplina među kojima ne

postoji čvrsta interakcijska sprega.

U daljnjem tekstu će se elaborirati odnosi špeditera i znanosti o tehnici, tehnologiji, organizaciji i ekonomici prometa, o prometnom pravu (...).¹⁸

5.1.1. Špediter i znanosti o tehnici prometa

Freight forwarder and sciences of traffic technique

Prometna tehnika je interdisciplinarna i multidisciplinarna znanost koja izučava zakonitosti metoda, projektiranja, konstruiranja, izrade, izgradnje i investicijskog održavanja prometne infrastrukture i prometne suprastrukture. Špediteri trebaju raspolagati znanjima o tehnici prometa.

5.1.2. Špediter i znanost o tehnologiji prometa

Freight forwarder and sciences of traffic technology

Tehnologija prometa je interdisciplinarna i multidisciplinarna znanost koja izučava zakonitosti metoda, postupaka, odnosa procesa proizvodnje prometne usluge. Ona izučava zakonitosti eksploatacije i preventivnog održavanja prometne infrastrukture i prometne suprastrukture. Dok opća tehnologija prometa izučava opće zakonitosti metoda, (...), specijalna tehnologija prometa izučava specifične tehnološke procese proizvodnje prometne usluge (npr. tehnologija teretnog cestovnog prometa). Špediteri moraju znati primjenjivati znanja o tehnologiji prometa.

5.1.3. Špediter i znanost o organizaciji prometa

Freight forwarder and sciences of traffic organization

Organizacija prometa je interdisciplinarna i multidisciplinarna znanost koja izučava zakonitosti metoda, odnosno postupaka sigurnog, brzog i racionalnog organiziranja procesa proizvodnje prometnih usluga, svim prijevoznim sredstvima i na svim prijevoznim putovima. Ona u određenom smislu obuhvaća: organizaciju prometnih djelatnosti, organizaciju projektiranja procesa proizvodnje prometne infrastrukture i suprastrukture, organizaciju eksploatacije i održavanja prometne infrastrukture i suprastrukture, organizaciju ljudskih potencijala u svim segmentima i na svim razinama prometnih sustava, organizaciju kontrolinga u višim i nižim organizacijskim strukturama i prometnim (pod)sustavima (...). Špediteri izravno i vrlo određeno sudjeluju u primjeni znanosti o organizaciji prometa.

¹⁷ Zelenika, R.: Međunarodna špedicija-Osnovni i specijalni poslovi, op. cit., p. 134.

¹⁸ Zelenika, R., et.al.: Obrazovanje i usavršavanje prometnih menadžera u kaleidoskopu interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti, Zbornik radova 4. međunarodnog znanstvenog savjetovanja Upravljanje prometom, Univerza u Mariboru, 1997., p. 6-12.

5.1.4. Špediter i znanost o ekonomici prometa *Freight forwarder and sciences of traffic economics*

Ekonomika prometa je interdisciplinarna i multidisciplinarna znanost koja izučava ekonomske zakonitosti projektiranja, konstruiranja, izrade, izgradnje, eksploatacije, i održavanja prometne infrastrukture i suprastrukture, ekonomske zakonitosti upravljanja ljudskim potencijalima u svim segmentima i razinama prometa i prometnog sustava.

Ekonomska znanja, načela, zakoni, zakonitosti, teorije izravno se, u sklopu skupine znanstvenih disciplina ekonomike prometa, primjenjuju u svim elementima, segmentima i strukturama prometa i prometnog sustava, na svim njegovim razinama: mikro, mezo i makro.

Ekonomika prometa obuhvaća sve kalkulacije: tarife, troškove, zakonitosti odnosa ponude i potražnje, parametre uspješnosti poslovanja, ne samo prometnih poduzeća nego i svih aktivnih sudionika u prometnom sustavu u najširem smislu riječi. Špediter izravnom primjenom znanja o ekonomici prometa utječe na racionalizaciju proizvodnje prometne usluge.

5.1.5. Špediter i znanost o prometnom pravu *Freight forwarder and sciences of traffic law*

Prometno pravo je interdisciplinarna i multidisciplinarna znanost koja izučava pravne zakonitosti, načela, zakone, pravila, institute, teorije, obveze, prava i odgovornosti svih aktivnih i pasivnih sudionika koji sudjeluju u izgradnji, izradi, eksploataciji i održavanju prometne infrastrukture i suprastrukture, u procesu proizvodnje prometne usluge, u upravljanju ljudskim potencijalima u svim segmentima i na svim razinama prometa i prometnog sustava.

Broj prometnopravnih izvora u svim granama prometa (devet), veći je od 200 što multiplicira i komplicira njihovu dosljednu i pravodobnu primjenu.

Pravnoekonomski odnosi svih sudionika u prometnim sustavima, pothvatima i lancima (...), moraju biti pravodobno i nedvosmisleno uređeni, kako bi se isključile nejasnoće, nesporazumi, sporovi, arbitraže (...) i time osigurala primjerena poslovnost i racionalnost poslovanja svih partnera u prometu (...).

Špediter kao koordinator i aktivni sudionik u procesu proizvodnje prometne usluge najizravnije sudjeluje u uređivanju pravnih odnosa sudionika prometnog sustava, a time i primjenjuje znanja o prometnom pravu.

5.1.6. Druge discipline špediterskih znanosti *Other disciplines of traffic sciences*

Osim prethodno spomenutih znanstvenih područja, polja, grana i ogranaka znanosti, koje kao relevantne čine špediterske znanosti u kaleidoskopu

interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti, u skup znanja špediterskih znanosti ulaze i druge znanstvene discipline, kao npr. menadžment, logistika, kibernetika, ekologija (...).

5.2. Obrazovanje špediterskih operativnih menadžera

Education of freight forwarder's operative managers

Budući da su špediterske znanosti interdisciplinarne i multidisciplinarne znanosti, špediterski se menadžeri mogu obrazovati na dodiplomskom studiju, odnosno višim i visokim školama i fakultetima (...).

Na višim i visokim stručnim školama obrazuju se operativni špediterski menadžeri (trajanje studija 2-3 g.). Na fakultetima bi se obrazovali kreativni špediterski menadžeri (trajanje studija 4 g.). Takvi bi menadžeri trebali biti kreatori nacionalne prometne politike, ali i poslovne politike i njezinih osnovnih potpolitika: proizvodne, kadrovske, tržišne, financijske i razvojne politike prometnih poduzeća.

5.3. Usavršavanje špediterskih kreativnih menadžera

Specialization of freight forwarder's creative managers

Znanstveno usavršavanje špediterskih kreativnih menadžera obavlja se na odgovarajućim fakultetima i sveučilištima na tri razine, i to: poslijediplomskome stručnom studiju, poslijediplomskom znanstvenom studiju za stjecanje magisterija znanosti i poslijediplomskome znanstvenom studiju za stjecanje doktorata znanosti.

Magistri i doktori znanosti ispunjavaju sve osnovne pretpostavke da se razviju u uspješne kreativne špediterske menadžere, i to kao praktičari u prometnim poduzećima ili kao teoretičari na raznim prometnim institutima, fakultetima, sveučilištima (...).

5.4. Aktualni problemi interdisciplinarnog obrazovanja i usavršavanja špediterskih eksperata

Actual problems of interdisciplinary and multidisciplinary education and specialization of freight forwarder managers

Od brojnih aktualnih problema mogli bi navesti sljedeće:

1.) obrazovanje špediterskih eksperata u srednjim školama. Vrlo su rijetki primjeri da se u srednjim općim školama izučava problematika špedicije, dok je predmet špedicija prisutan u specijalističkim školama (prometne, tehničke škole...).

2.) obrazovanje špediterskih eksperata u višim i visokim školama i na fakultetima. Tematika špedicije se izučava fragmentarno na višim, visokim školama i fakultetima prometne, ekonomske i poslovne

usmjerenosti. Na početku se špedicija izučavala u sklopu određenih ekonomskih predmeta, da bi poslije bili uvedeni posebni predmeti, odnosno moduli s više specijalističkih predmeta o špediciji.

U srednjim, višim i visokim školama i fakultetima učenici i studenti dobivaju minimalna znanja o špediciji. Takva su znanja nedovoljna za uspješne i kreativne špediterske eksperte, stoga su prinuđeni pohađati i završavati posebne specijalističke poslovne škole ili se pak upisivati na poslijediplomske studije prometnih, ekonomskih i poslovnih fakulteta, kako bi dobili veći kvantum znanja o špediciji.

5.5. Temeljne smjernice za interdisciplinarno i multidisciplinarno obrazovanje i usavršavanje špediterskih eksperata

Basic directions about interdisciplinary and multidisciplinary education and specialization of freight forwarder managers

S obzirom na brojne specifičnosti poslovanja prometnih poduzeća i specifična znanja koja su potrebna u procesu proizvodnje prometne usluge, čini se da bi bilo više nego opravdano na višim i visokim prometnim (ekonomskim) školama i fakultetima formirati posebne module za edukaciju špediterskih menadžera. Jednako bi tako trebalo i na poslijediplomskim znanstvenim i stručnim studijima formirati posebne module za znanstveno usavršavanje kreativnih špediterskih menadžera (...).

Činjenica je da aktualni tehnički, tehnološki, organizacijski, ekonomski i pravni problemi hrvatskoga prometnog sustava, kao integralnog europskog i svjetskog prometnog sustava, nameću potrebu interdisciplinarnog (i multidisciplinarnog) obrazovanja i usavršavanja špediterskih menadžera.

Formirano znanstveno polje "tehnologija prometa i transporta" potrebno bi bilo transformirati u interdisciplinarno znanstveno polje "prometne znanosti" s pet znanstvenih grana, i to: tehnika prometa, tehnologija prometa, organizacija prometa, ekonomika prometa i prometno pravo. Na temelju navedenih smjernica bilo bi moguće pripremiti kvalitativne nastavne planove i programe. Kadrovi su najvažniji element proizvodnje prometne usluge, pa bi njihovu osposobljavanju, obrazovanju i znanstvenom usavršavanju trebalo posvetiti osobitu pozornost.

6. Zaključak

Conclusion

Špedicija je specijalizirana privredna djelatnost koja se bavi organizacijom otpreme robe i drugim poslovima koji su s tim u vezi. Špediter je privrednik, pravna ili fizička osoba koja se isključivo bavi organizacijom otpreme robe svojih komitenata

pomoću vozara i drugim poslovima koji su s tim u vezi. U kontekstu špediterskih aktivnosti treba razlikovati pojam špeditera, međunarodnog špeditera, podšpeditera i međušpeditera. Poslovi međunarodnog špeditera, koji su relevantni u međunarodnoj razmjeni i međunarodnom transportu, moguće je klasificirati u dvije skupine: osnovne i specijalne poslove.

Špediter se može u međunarodnom multimodalnom transportu pojaviti kao poduzetnik multimodalnog transporta (MTO), kao krcatelj ili pošiljatelj robe i kao primatelj robe.

Špediter kao poduzetnik multimodalnog prijevoza sklapa ugovor o multimodalnom transportu s pošiljateljem robe ili drugom osobom u čije ime ili za čiji je račun roba stvarno predana poduzetniku, tj. špediteru i izdaje FIATA-teretnicu za multimodalni transport (FBL), čime preuzima obvezu da će izvršiti ili osigurati izvršenje međunarodnog multimodalnog transporta. Među najaktualnije probleme špeditera u funkciji poduzetnika međunarodnog multimodalnog transporta spadaju problemi osiguranja špeditera i problem utvrđivanja naknade za izvršene usluge.

U skupinu špediterskih znanosti kao interdisciplinarnih i multidisciplinarnih znanosti mogu se ubrajati znanosti o tehnici prometa, tehnologiji prometa, organizaciji prometa, ekonomiji prometa, prometnom pravu (i druge znanosti). Obrazovanje i usavršavanje špediterskih operativnih i kreativnih menadžera počinje u srednjim školama, nastavlja se u višim i visokim školama, zatim fakultetima pa sve do poslijediplomskog studija u vidu stjecanja magisterija i doktorata znanosti.

Literatura/References

- [1] Borčić, V. et. al.: Pravo integralnog i multimodalnog transporta, Autorizirana predavanja na poslijediplomskom studiju "Multimodalni transport", FPS, Rijeka, 1987.
- [2] Grabovac, I.: Odgovornost poduzetnika multimodalnog prijevoza stvari, Pravni fakultet, Split, 1986.
- [3] Mađarić, J.: Međunarodna špedicija, Fakultet prometnih znanosti, Zagreb, 1988.
- [4] Zelenika, R.: Međunarodna špedicija - Osnovni i specijalni poslovi, Istarska naklada, Pula, 1985.
- [5] Zelenika, R.: Špediterovo pravo, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1993.
- [6] Zelenika, R.: Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1996.
- [7] Zelenika, R., Jakomin, L.: Suvremeni transportni sustavi, Ekonomski fakultet, Rijeka, 1995.
- [8] Zelenika, R., Lipičnik, M.: Obrazovanje i usavršavanje prometnih menadžera u kaleidoskopu interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti, Zbornik radova 4. međunarodnog znanstvenog savjetovanja Upravljanje prometa, Univerza u Mariboru, 1997.

Rukopis primljen: 30.6.1999.

Ispričavam se mr. sci. Eugenu Vršiću, autoru članka pod naslovom "Tržišni miks promocije prometne usluge" objavljenom u prošlom broju časopisa "Naše more" 46(3-4)/99., što smo u zaglavlju članka izostavili UDK broj koji glasi 339.X3:656.61.

Uredništvo